

PROGRAM «THE GATEWAY AWARD»

W ROZWIJANIU ZAINTERESOWAŃ SZTUKĄ U OSÓB
NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Elżbieta M. Minczakiewicz

Стаття присвячена програмі «The Gateway Award», започаткованій з ініціативи батьків дітей з особливими потребами у Об'єднаному Королівстві. Згідно з програмою, учителі-тренери працюють з дітьми за спеціальною методикою. Адаптована до польських реалій версія програми «The Gateway Award» допомагає інклюзії людей з особливими потребами і розвиває у них художні навички та інтереси.

Ключові слова: діти з особливими потребами, тренери, інклюзія, художній інтерес, соціалізація.

«[...] Sztuka jest trudnym do zdefiniowania obszarem ludzkiej rzeczywistości. Jej wieloznaczność i wielowymiarowość prowokuje do refleksji z różnych punktów widzenia, a także w konfrontacji z innymi przejawami ludzkiej aktywności [...]»

Wiesław Rogalski¹ 1997, s. 63.

I. Wprowadzenie

Celem opracowania była chęć podzielenia się doświadczeniami, jakie zebrano w toku poszukiwań skutecznych, w pełni efektywnych metod rehabilitacji i socjalizacji osób z diagnozą głębszego stopnia, (często sprzężonego) upośledzenia [10, 289], w ramach «Programu – integracja poprzez sztukę». Realizowany Program oparto na doświadczeniach brytyjskich, które w zupełności przekonały nas o wartościach płynących z podjęcia zadań związanych z potrzebą niesienia pomocy osobom niepełnosprawnym o niewielkich swych możliwościach w zakresie uczenia się i trudnych do przewidzenia prognozach.

Program The Gateway Award (Otwarta Droga), od wielu już lat doskonale sprawdza się zarówno w warunkach usprawniania i socjalizacji młodzieży brytyjskich, jak również polskich placówek szkolno-wychowawczych, które zdecydowały się na jego wprowadzenie. Stąd też zaistniał pomysł, podzielenia się zdobytymi doświadczeniami, przybliżając nieco założenia Programu, cele i zakres możliwości jego wykorzystania w rehabilitacji osób niepełnosprawnych poprzez sztukę.

---

¹ W. Rogalski (1997), Sztuka w przestrzeni kulturowej rodziny, [w:] Sztuka i pedagogika. J. Samek (red.), Materiały z sesji naukowych w latach 1994-1995, Instytut Pedagogiki UJ, Kraków, s. 63-68.

«The Gateway Award» to nazwa programu, który został zainicjowany przez rodziców dzieci ze specjalnymi potrzebami i pracujących z nimi nauczycieli-instruktorów na terenie Wielkiej Brytanii². Program ten w latach przełomu XX i XXI wieku przywędrował do Polski i stał się jednym z głównych centrów uwagi społecznej. Opracowana polska wersja Projektu podobnego programu «The Gateway Award Polska», oparta na założeniach programu «The Gateway Award» z powodzeniem pozwala jego użytkownikom, zwłaszcza pedagogom specjalnym i instruktorom zajęciowym w warsztatach terapii zajęciowej na wzbogacanie metod aktywizujących w zakresie przygotowania i przystosowania Uczestników zajęć do samodzielnego życia i godnej, ludzkiej egzystencji w naturalnych warunkach rodzinnych [7, 3]. Dla kilkunastu już placówek kształcenia specjalnego, jak również wielu warsztatów terapii zajęciowej, wspomniany program stał się dodatkową metodą aktywizowania niepełnosprawnych na rzecz swojego rozwoju. Poszukując i zastanawiając się nad doborem najskuteczniejszej, satysfakcjonującej metody nauczania i wychowania uczniów z głębszą, nierzadko sprzężoną niepełnosprawnością, zainteresowani nauczyciele, wychowawcy i instruktorzy zajęciowi postanowili bliżej poznać tenże nieznan nikomu jeszcze program, który wcześniej z powodzeniem był już realizowany w Wielkiej Brytanii. Ostateczna decyzja o przyjęciu założeń i przystąpieniu do realizacji programu «The Gateway Award» została podjęta wspólnie z dyrekcją jednego z krakowskich ośrodków edukacyjnych dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną, wśród których spory odsetek stanowiły osoby z zespołem Downa, mózgowym porażeniem dziecięcym i innymi, (często złożonymi deficytami rozwoju) [2, 3, 5, 6, 7]. Jednym z pierwszych kroków w procesie jego wdrażania w warunkach polskich, było zgłębienie założeń, celów i zadań wspomnianego Programu. Drugim było pozyskanie kadry, a więc tzw. «liderów», będących głównym trzonem niezbędnym do realizacji tego przedsięwzięcia. Tak powstały zespół diagnostyczno-terapeutyczny złożony był z nauczycieli zajęć praktyczno-technicznych (zp-t) oraz wychowawców internatu zainteresowanych jego realizacją. Trzecim krokiem było pozyskanie i zainteresowanie Programem rodziców, a także ich dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Podczas wspólnego spotkania nauczycieli, rodziców i ich niepełnosprawnych dzieci, w którym uczestniczył przedstawiciel Biura National Award Office w Birmingham, przedstawione zostały jego założenia, cele i zasady realizacji. Po uzyskaniu zgody i pełnej akceptacji rodziców oraz podpisaniu ostatecznej decyzji o włączeniu dzieci do programu eksperymentalnego, już w początkach roku szkol. 2000/2001 rozpoczęto realizację wstępnej wersji opracowanego projektu Programu «The Gateway Award», w którym brała udział niewielka grupka młodzieży, bo licząca zaledwie pięciu uczestników. Pierwszymi uczestnikami Programu była młodzież obciążona zespołem Downa z diagnozą niepełnosprawności intelektualnej w stopniu umiarkowanym i znacznym, z wadami i zaburzeniami mowy, dodatkowo obciążona wadami sensorycznymi (tj. wadą wzroku i słuchu) (E.Nałęcz-Kłós 2008). Na przestrzeni kilku następnych lat, pracę w oparciu o program «The Gateway Award» rozpoczęły kolejne grupy młodzieży. Aktualnie na terenie wspomnianej placówki

---

² «The Gateway Award» – Podręcznik programu autorskiego. Opracowanie R.Nixon, [wydruk komputerowy do użytku szkoleniowego], Birmingham 2004.

edukacyjnej pracują cztery grupy, spośród których pierwsza, najbardziej doświadczona (bo... powstała najwcześniej) realizuje już zadania na tzw. Nagrodę Złotą, a więc zadania o najwyższym stopniu trudności. Bardzo ważnym, a jednocześnie bardzo trudnym zadaniem było jednak dostosowanie programu «The Gateway Award» do stanu, potrzeb i możliwości indywidualnego rozwoju każdego z jego uczestników [2, 3]. W projekcie szczególny nacisk położono na promowanie oraz poznanie i rozwijanie indywidualnych zdolności i zainteresowań uczestników Programu, które w pełnym zakresie mogły by się ujawnić na płaszczyźnie spontanicznej twórczości młodzieży. Takie założenie pozwalało na osiągnięcie zamierzonych celów, a nade wszystko zwiększenie stopnia autonomii uczestników i poczucia pewności siebie. To z kolei – umożliwiało osobom zainteresowanym samodzielne podejmowanie prób dokonywania wyboru zadań odpowiadających własnym gustom, potrzebom i możliwościom.

II. Cele i zadania programu «The Gateway Award»

Celem Programu «The Gateway Award» jest (w szerokim tego słowa znaczeniu), rozwijanie praktycznych umiejętności niezbędnych w życiu codziennym każdego z Uczestników, zwłaszcza umiejętności komunikacyjnych i praktycznego życia we wspólnocie z innymi, co umożliwi każdemu z nich bycie niezależnym i odpowiedzialnym członkiem zespołu, posiadającym własny status i miejsce nie tylko w społeczności grupy realizującej Program, ale także w społeczności lokalnej (np. w sąsiedztwie, w domu kultury – podczas organizowania wystaw prac uczestników omawianego Programu, w bibliotece publicznej – podczas organizowania stałej ekspozycji prac z zakresu rękodzieła artystycznego, na miejskich placach – gdzie bywają organizowane okolicznościowe kiermasze dzieł sztuki). «The Gateway Award» jest programem opartym na zasadzie dobrowolności, indywidualizacji, a także współpartnerstwa, aktywności i odpowiedzialności (bez względu na rodzaj rozmiar oraz stopień diagnozowanej niepełnosprawności). Program «The Gateway Award» opiera się na dziewięciu podstawowych zasadach, które respektują prawo każdego Uczestnika do swego rozwoju i aktywnego uczestnictwa w grupie, a tym samym członka zespołu przygotowującego się do określonej aktywności, w ramach działalności z zakresu kultury i sztuki.

III. Zasady uczestnictwa w Programie «The Gateway Award»

Prezentując poszczególne zasady, postaram się je może nieco rozwinąć, a oto one:

Zasada 1. Rozwój osobisty Uczestnika Programu jest jego niezbywalnym prawem – program zapewnia uczestnikom pełne współuczestnictwo w realizacji zadań.

Pozwala rozliczać każdego z nich z jakości ich wykonania. Pozwala przydzielać uczestnikom nowe zadania zgodnie z ich zainteresowaniem, stanem potrzeb i możliwości oraz doświadczeń osobistych;

Zasada 2. Praca na rzecz siebie i społeczności lokalnej – uczestnicy Programu są zachęceni do pracy na rzecz swego rozwoju i społeczności rówieśniczej (w myśl zasady – «*co kto potrafi*») na miarę swego stanu, potrzeb i możliwości rozwoju jednostki;

Zasada 3. Dokonywanie wyboru zależy ode mnie – Uczestnicy mają możliwość dokonywania wyboru i podejmowania decyzji dotyczących poszczególnych zadań i rozwijania swoich zainteresowań, które to zadania wybrali celem uzyskania przewidywanych za to nagród (uzyskanie nagrody dokumentuje i potwierdza odpowiednia odznaka);

Zasada 4. Odmienność jest nie tylko cechą lecz także moim przywilejem – każdy Uczestnik może wziąć udział w zdobywaniu nagród. Jego odmienność rozumiana jest jako indywidualnie postrzegane potrzeby i możliwości podejmowania zadań na rzecz swego rozwoju;

Zasada 5. Zachowanie elastyczności w dokonywaniu zmian, warunkuje postępy rozwoju jednostki – program jest bardzo elastyczny, uwzględnia osobiste potrzeby jednostki. Dopuszcza intencjonalny i losowy dobór zadań, a nawet możliwości zamiany kolejności ich wykonywania (np. rozpoczynanie od zadań trudniejszych na łatwiejszych kończąc), zgodnie z wolą każdego z Uczestników Programu;

Zasada 6. Współpraca mimo wszystko – pomimo uwzględnienia indywidualnych potrzeb rozwoju jednostki, program stawia jednak bardziej na współpracę w grupie niż na współzawodnictwo między jego uczestnikami i realizatorami;

Zasada 7. Włączenie do grupy każdego bez względu na jego stan rozwoju – program zawiera propozycję rozwijania i wyposażania uczestników w praktyczne umiejętności, które pozwolą im na równorzędne funkcjonowanie w społeczności grupy (np. wychowawczej, rówieśniczej, specjalizacyjnej), a dalej w szerszej rozumianej społeczności lokalnej [5, 6];

Zasada 8. Ruch i celowa aktywność jest warunkiem zdrowia i dobrego samopoczucia – intencjonalne włączanie do aktywności ruchowej (np. marsze, wędrówki, zabawy, wspinaczki), zachęcanie do podejmowania wysiłku niezbędnego do wykonywania pożytecznej pracy dla własnej przyjemności bądź na rzecz swoich rodziców lub innych członków rodziny, a także osób z zewnątrz – np. pensjonariuszy domu pomocy społecznej – co wymagane jest przy zdobywaniu każdej z kolejnych nagród. Respektowanie tej zasady ma na uwadze systematyczne wdrażanie uczestników do utrwalania nawyków higieny, utrzymania dobrej kondycji fizycznej i psychicznej, warunkującej zdrowie i potrzebę zachowania aktywnego i komfortowego stylu życia;

Zasada 9. Rozrywka i radość życia pozwalają pokonywać trudności i niepowodzenia – każdy (zarówno Uczestnik Programu, jak też osoba go wspierająca)

winien znajdować przyjemność i satysfakcję w tym, co robi. Aktywny wypoczynek w gronie życzliwych sobie ludzi, budzi zaufanie i nadzieje. Pozwala zapominać o troskach i zmartwieniach dnia codziennego, regeneruje i pomnaża siły. Jest mechanizmem samonapędzającym i dawkującym niezbędną człowiekowi energię życia [1, 5, 6].

IV. System ocen i nagradzania

Pozytywne efekty Programu są jednak zależne od motywacji i zaangażowania jego Uczestników. Wzmocnieniem tej motywacji jest preferowany system nagród. W skład systemu nagradzania wchodzi trzy kolejno po sobie postępujące nagrody, a to:

- I. Nagroda Brązowa,
- II. Nagroda Srebrna oraz
- III. Nagroda Złota.

Każda z wymienionych Nagród stawia uczestnikowi wymagania związane z pięciu podstawowymi *aktywnościami*, nazywanymi tu *sekcjami*, którymi są:

- 1) hobby,
- 2) usługi,
- 3) przygoda i wyzwanie,
- 4) rekreacja ruchowa oraz
- 5) styl życia potwierdzający jakość funkcjonowania jednostki w środowisku społecznym.

Każdy Uczestnik rozpoczyna realizację Programu od zapoznania się z zadaniami i sposobami ich realizacji zgodnie z założeniami i regulaminem przyznawania nagród. Każdy z uczestników pracując według własnego, indywidualnego toku i tempa pracy, przechodzi do kolejnych etapów związanych z rozwijaniem swych zainteresowań, czerpiąc z tego przede wszystkim zadowolenie, ogromną radość i satysfakcję.

Każda z pięciu wymienionych aktywności wchodzi w zakres wymagań związanych z regulaminem przyznawania Nagród, a więc: Nagrody Brązowej, Srebrnej bądź Złotej. Każda nagroda ma na celu przede wszystkim zachęcenie Uczestników Programu do poszerzania posiadanej już wiedzy i gromadzenia osobistych doświadczeń, wzrostu poczucia pewności siebie oraz poszerzania zakresu systematycznie nabywanych i gromadzonych osobistych i życiowych umiejętności, a także budowanie prestiżu i społecznego uznania. Procedura przyznawania nagród zakłada zwiększenie stopnia trudności zadań (obowiązuje tu zasada stopniowania trudności) przewidzianych w ramach zdobywanej w kolejności Nagrody.

V. Sekcje (czyli aktywności związane z danym obszarem zainteresowań i

nabywanych umiejętności) oraz ich cel praktyczny

1. Sekcja (aktywność) określona nazwą «*hobby*» ma zachęcić uczestników Programu do rozwijania własnych zainteresowań w zakresie własnej twórczości, poznawania rozmaitych form aktywności twórczej, dzieł sztuki i ich twórców w oparciu o własne potrzeby, zdolności i predyspozycje osobnicze;

2. Sekcja o nazwie «*usługi*» (aktywność nastawiona na pomoc innym) – może być okazją do nabywania świadomości społecznej uczestników, świadomości potrzeb innych ludzi, którym trzeba służyć. Służba społeczna na rzecz drugiego człowieka, z jednej strony daje poczucie powinności wobec bliźniego, a z drugiej poczucie radości z dobrze spełnionego obowiązku (tj. z tego, co zostało zrobione dla innych).

3. Sekcja «*przygoda i wyzwanie*» ma zachęcać uczestników Programu do zabawy, odkrywania świata i jego tajemnic, poznawania swego środowiska życia poprzez wędrówki, biwaki, wycieczki, wieczornice, spotkania okazjonalne. Od uczestników oczekuje się zaplanowania, przygotowania i wzięcia udziału w wędrówce lub wycieczce będącej dla nich prawdziwym wyzwaniem.

4. Sekcja «*rekreacja ruchowa*» ma rozwijać świadomość potrzeby aktywności ruchowej, wspierać aktywność sportową i rozrywkową – traktując je jako ważne predykatory warunkujące zdrowy styl życia. Wymagania stawiane Uczestnikom wymuszają na nich udział w jednej z zaproponowanych im aktywności – z jednej strony związanych z utrzymaniem zdrowia, a z drugiej z nawykiem przestrzegania zasad kultury w miejscach przebywania w ramach organizacji czasu wolnego.

5. Sekcja «*styl życia*» ma rozwijać i utrzymywać u Uczestników Programu szeroko rozumiane życiowe umiejętności i nabyte sprawności (np. nawyki żywieniowe, dobór i sposób ubierania się, poznawanie i aktualizowanie mody młodzieżowej i uniwersalnych zasad kreowania mody w świecie, w tym zasady doboru dodatków – np. obuwia, szalika i czapki, biżuterii i sposobu jej noszenia, a nawet dbałość o wystrój swego lub wspólnego mieszkania, czy innych miejsc przebywania – np. sala zajęć praktycznych, pracownia artystyczna) [4, 5, 7].

VI. Dokumentacja i dokumentowanie pracy oraz jej efektów

Otóż każdy z uczestników w chwili złożenia deklaracji uczestnictwa i przystąpienia do Programu otrzymuje podręcznik, segregator i dzienniczek. W segregatorze gromadzi materiały składające się na jego osobisty dorobek. W nim znajdować się mogą dokumenty potwierdzające osobiste i zespołowe osiągnięcia (np. nagrody uzyskane podczas zajęć realizowanych w ramach określonej sekcji). Dzienniczek jest formalnym dowodem uczestnictwa i czynionych postępów w zakresie ogólnego rozwoju Uczestnika realizującego Program, w ciągu kolejnych miesięcy czy nawet lat pracy. Liderzy i opiekunowie (którymi mogą być nauczyciele, wychowawcy, instruktorzy zajęciowi bądź rehabilitanci) Programu mają za zadanie pomagać i wspierać Uczestników w ich codziennych zmaganiach. W momencie, kiedy zadania przypisane danej sekcji, podejmowane w ramach Nagrody (przypomnijmy: brązowej, srebrnej lub złotej) zostały ukończone, uczestnik otrzymuje certyfikat uczestnictwa w Programie oraz plakietkę przyznaną mu i wręczoną przez przedstawiciela Biura National Award Office w Birmingham. Celem tak przebiegającej procedury jest szczególnie podkreślenie

wartości podjętego trudu przez danego Uczestnika oraz włożonego wysiłku w realizację poszczególnych zadań.

Przedstawiciel Biura National Award Office odwiedza cyklicznie (kilka razy w ciągu roku) uczestników realizujących program «The Gateway Award», służy swą radą i pomocą, a na zakończenie realizacji zadań regulaminowych związanych z przyznaniem nagród uczestniczy w wielkiej gali ich przyznawania i wręczenia.

VII. Program «The Gateway Award» w rozwijaniu aktywności twórczej i zainteresowań sztuką

Przystępując do realizacji programu «The Gateway Award» stosunkowo szybko zauważono, że jego treści i cele bardzo wyraźnie korespondują z założeniami i celami rehabilitacji osób niepełnosprawnych.

Każdy uczestnik jak wspomniano wyżej, realizuje kolejne etapy Programu wedle własnych zainteresowań, własnych potrzeb i możliwości oraz indywidualnego tempa pracy. Istotnym warunkiem udziału w programie «The Gateway Award» jest samodzielność niezbędna podczas wykonywania zadań, dokładność i rzetelność. Zasada udziału w Programie całkowicie eliminuje pośpiech i irytujące ponaglanie, natomiast pozwala na wprowadzanie uczucia radości i zadowolenia z własnej aktywności, aktywności, której efektem jest konkretny wytwór działania (dzieło). Dobra organizacja zajęć pozwala budować przyjazną, miłą atmosferę i sprzyjającą kontaktom społecznym. W toku zajęć nawiązują się pozytywne relacje zarówno między uczestnikami Programu, jak również między Uczestnikami a ich opiekunami i instruktorami. Relacje te bywają oparte na wzajemnym zaufaniu, zrozumieniu i partnerskiej współpracy.

Uczestnicy włączani w realizację zadań związanych z Programem, rozpoczynają od nabywania prostych czynności mających na celu wyrobienie podstawowych nawyków (np. higieny osobistej, pracowitości, dokładności i rzetelności pracy) i umiejętności praktycznych (np. składanie arkuszy papieru o różnych wymiarach, zamalowywanie farbą płaszczyzny kartki rysunkowej, malowanie powierzchni o różnej fakturze zwyczajnym krochmalem lub farbą, modelowanie w glinie, plastelinie czy masie solnej, układanie prostych kompozycji z suszonych kwiatów i liści, naklejanie ich). Uczestnicy – już na tym etapie przygotowań – wdrażani są do współpracy w grupie oraz odpowiedzialności nie tylko za siebie, ale i innych współuczestników zajęć.

Szczególnie ważnym elementem Programu jest wdrażanie zasad bezpieczeństwa, ich zapamiętanie przez uczestników i umiejętne respektowanie ich w życiu codziennym.

Do rozwijania zainteresowań twórczością i szeroko pojętą sztuką, uwagę Uczestników skupiamy przede wszystkim na sekcji «hobby». Uczestnicząc w zadaniach tej sekcji mogą oni (w zależności od stopnia zainteresowań i nabytych umiejętności)

dobierać rozmaite formy aktywności, mieszczące się w obszarach trzech głównych grup tematycznych:

- kolekcjonowanie,
- sztuka i rzemiosło oraz
- rozrywka.

W realizację zadań związanych z tą aktywnością Uczestnicy Programu często wkładają ogromny własny wysiłek i zaangażowanie. Zdobywają i poszerzają dodatkową wiedzę związaną z własnym hobby, rozwijając przy tym zakres swych zainteresowań twórczych.

VIII. Psychopedagogiczne uwarunkowania uczestnictwa w Programie «The Gateway Award»

Uczestnicy Programu w ramach stawianych im zadań zakładają albumy w celu gromadzenia i dokumentowania własnych materiałów (zbiorów), zgodnie z przejawianymi zainteresowaniami (np. album poświęcony malarstwu, rzeźbie, fotografice, modzie, kuchniom świata, zwierzętom, motoryzacji, aktorstwu i aktorom, sportowcom itp.). Kolekcjonowanie jest fascynującym zajęciem dla wielu z nich. Znajdują w nim zadowolenie, przyjemność i spełnienie. Z ochotą poszukują i gromadzą okazy, segregują je, opracowują tematycznie, wymieniają się wzajem swoimi zbiorami, a także własnymi spostrzeżeniami i uwagami. Dokonując wymiany myśli, ukazują swój punkt widzenia na to, co dla nich ważne, bliskie lub odległe, łatwe lub trudne, niezrozumiałe, mało przydatne, a nawet bezcelowe. Każdy Uczestnik nie tylko wykazuje się swą wiedzą i doświadczeniami, ale i chętnie dzieli się nimi. Przykład jednych realizatorów wspomnianego Programu, jest źródłem inspiracji twórczych i zachętą dla innych.

Uczestnicy programu «The Gateway Award» na ogół pracują indywidualnie, chociaż znakomicie układa się im współpraca w grupach. Ta ostatnia forma pracy uspołecznia młodzież, uczy ją współpracy i rozlicznych sposobów nawiązywania kontaktów z innymi ludźmi oraz stwarza liczne okazje do skutecznego porozumiewania się między sobą. Zajęcia praktyczne w wielu przypadkach wywierają wpływ na poprawę funkcji manualnych uczestników (np. podniesienie poziomu sprawności w zakresie wycinania, klejenia, przeplatania, wyszywania, haftowania, rzeźbienia w drzewie lub gipsie itp.). Bardziej sprawni spieszą z pomocą mniej sprawnym koleżankom czy kolegom.

Twórczość plastyczna jest jedną z najbardziej efektywnych i lubianych form ekspresji, zwłaszcza przez osoby z głębszą niepełnosprawnością intelektualną. Komunikacja za pomocą twórczości plastycznej najpełniej ukazuje tkwiące w nich przeżycia i towarzyszące im emocje. Dla wielu z nich prostsze jest uzewnętrznianie siebie i swoich potrzeb poprzez rysunek lub inną formę plastyczną i kolorystykę dzieła, niż za pomocą słowa mówionego. Dobrze zaplanowane i prawidłowo przeprowadzone zajęcia pozwalają na odkrywanie tkwiących w nich talentów, zasobów energii,

odkrywanie ich pasji życiowych (np. zbieracza, kolekcjonera czy «muzealnika-artysty»). Wykonane przez młodzież prace będące efektem realizowanych zadań programowych, już wielokroć prezentowane były na licznych wystawach plastycznych i liczących się wernisażach oraz konkursach ogólnopolskich, a także zagranicznych. Wykonane i zaprezentowane prace konkursowe przysporzyły Uczestnikom Programu wiele prestiżowych, zarówno indywidualnych, jak też zespołowych nagród.

W ramach omawianego programu powstał nawet zespół muzyczny, wzorowany na grupie «Ich Troje», który próbuje swoich sił na niwie aktywności wokalne, a także instrumentalnej.

W ramach zadań wiążących się z «rozrywką» uczestnicy Programu chętnie wybierają aktywności związane ze sztuką układania bukietów oraz studiowaniem historii zdobnictwa ludowego i artystycznego. Dla potrzeb realizacji tych zadań osobom zainteresowanym przydzielono teren z przeznaczeniem na działkę i szklarnię, by same mogły hodować niezbędne gatunki roślin ozdobnych, a przy okazji poznawać je. Zajęcia z zakresu ogrodnictwa, podobnie jak z plastyki i muzyki, również wzbudzają zainteresowanie wielu Uczestników omawianego Programu.

Jednym z istotnych zadań Programu związanych z rozrywką (i nie tylko) jest zapoznanie uczestników z zasadami bezpieczeństwa podczas wykonywania różnego rodzaju prac ogrodniczych oraz poznanie zasady działania niektórych urządzeń i konserwacji narzędzi. Praca na działce – jak wynika to z uzyskanych rezultatów badań – znacznie poszerzyła zakres wiadomości przyrodniczych Uczestników Programu, a ich spędzanie czasu na wolnym powietrzu ma niebagatelny wpływ na samopoczucie i ich zdrowie (zarówno somatyczne, fizyczne, jak i psychiczne). Wymiernym efektem zainteresowań ogrodniczo-szkółkarskich bywają zebrane plony, które pozwalają uczestnikom innej sekcji na przygotowanie posiłków, a także przetworów na zimę.

Element związany ze studiowaniem lokalnej historii jest integralnie związany z poznawaniem dziedzictwa kulturowego czy to samego Krakowa czy też innych, równie pięknych miast i urokliwych zakątków Polski. W związku z takimi zainteresowaniami Uczestników bywają organizowane wycieczki po Krakowie pozwalające na poznawanie zabytków miasta, muzeów sztuki (np. muzeum szopek krakowskich, rękodzieła artystycznego, muzeum zabaw i zabawek, muzeum malarstwa i rzeźby), ważnych miejsc pamięci związanych z historią Polski (np. komnaty królewskie i inne zabytki Wawelu, Rynek Główny z zabytkowymi Sukiennicami, Plac Matejki z monumentalnym pomnikiem Władysława Jagiełły, Barbakan, Kopiec Kościuszki) [1, s. 3; 4, s. 34].

Opiekun Programu «The Gateway Award», a zarazem organizator i koordynator, pełni jednocześnie nie tylko funkcję instruktora i przewodnika, starającego się sprostać zadaniom, ale też uczestniczy w miarę możliwości w zadaniach poszczególnych grup specjalizacyjnych (np. w opracowaniu przewodników, planów wybranych tras turystycznych). Uzupełnieniem, a tym samym dodatkową formą realizacji tematu jest indywidualne gromadzenie przez uczestników różnorodnych materiałów i pamiątek (np. ilustracje, pocztówki, fotografie rodzinne, itp.), sporządzanie albumów,

prowadzenie rozmów na tematy związane z Krakowem oraz wykonywanie zdjęć (przy okazji obsługa cyfrowego aparatu fotograficznego i kamery) oraz sporządzanie różnego rodzaju szkiców. Dodatkowo do zadań sekcji został wprowadzony cykl zajęć i wycieczek dotyczący tematu wiodącego «Współlistnienie różnych kultur i religii świata» [4, s. 34]. Trzeba nadmienić, iż każdy plan i cel zajęć uwzględnia indywidualne możliwości i potrzeby uczestników. Wspomniany zakres tematyczny pozwala biorącym udział na lepsze poznanie historii Polski, różnych kultur i cywilizacji. W toku realizacji programu opiekunowie i instruktorzy zwracają uwagę na zachowanie się uczestników w miejscach publicznych oraz ich szacunek wobec zmarłych przedstawicieli znakomitych rodów i mecenasów kultury i sztuki. Odwiedzając miejsca pamięci, przy okazji zapoznają się z planem miasta, ucząc się jednocześnie orientacji w terenie i umiejętności bezpiecznego poruszania się w nim.

Zadania sekcji «*usługi*» realizowane są poprzez wykonanie prac na rzecz lokalnej społeczności miasta (np. realizacja zadań: «Miasto przyjazne ludziom starym», «Czyste miasto», «Pomoc potrzebującemu bądź słabszemu»). Oferując praktyczne usługi, każdy Uczestnik wnosi swój wkład w życie społeczne. Do prac wykonanych przez uczestników programu «The Gateway Award» można zaliczyć: dbałość o swoje miasto i jego mieszkańców (np. systematyczne kontrole i sprzątnięcie okolic zakola Wisły u stóp Wawelu, placu zabaw dla dzieci w dzielnicy «Kazimierz», działania w ramach akcji ekologicznych, prace użytkowe prowadzone na terenie Ogrodu Botanicznego, podejmowane prace porządkowe wokół Domu Pomocy Społecznej przy ulicy Praskiej, Podgórskiej Biblioteki Publicznej oraz Ogrodu Zoologicznego). Uczestnicy Programu zobowiązani są także do wykonywania prac na rzecz najbliższych członków rodziny (np. rodziców, dziadków bądź młodszego rodzeństwa).

Uczestnicy Programu poznając zakres i rodzaj zajęć chętnie angażują się w jego realizację. Bardziej interesują się tym, co ich otacza, wychodzą z własnymi inicjatywami (np. chętnie podejmują się opieki nad osobami w podeszłym wieku – pensjonariuszami Domu Pomocy Społecznej podczas ich spaceru po parku lub ogrodzie, chętnie zajmują się dokarmianiem ptaków lub zwierząt pozbawionych opieki).

Celem sekcji «*rekreacja ruchowa*» jest kontynuacja form aktywności ruchowej, pozwalająca na poprawę i utrzymanie zadowalającego stanu zdrowia i kondycji fizycznej Uczestników Programu. Uczestnicy sami wybierają interesującą formę zajęć. Realizacja potrzeby ruchu jest podstawą aktywności w ramach omawianej sekcji, (np. wycieczki rowerowe, ćwiczenia z udziałem sprzętu rehabilitacyjnego, taniec towarzyski, sporty grupowe oraz ćwiczenia na ścianie wspinaczkowej). Każda forma ruchu wpisuje się w promocję zdrowego stylu życia.

Prezentując ów Program «The Gateway Award» nie sposób pominąć w nim zagadnień związanych z tzw. «czasem wolnym». Czas wolny – jak się okazuje bywa niekiedy trudnym problemem, zwłaszcza w przypadku osób wielorako niepełnosprawnych, które samodzielnie nie potrafią go zaplanować, ani racjonalnie zagospodarować bez pomocy osób trzecich. W programie «The Gateway Award» jest więc miejsce na udział osób zainteresowanych w atrakcyjnych zajęciach sportowych (np. hipoterapia, piłka ręczna, kolarstwo, saneczkarstwo). Uczestnictwo w zawodach

sportowych bywa nierzadko honorowane indywidualnymi bądź zespołowymi nagrodami, licznymi dyplomami uczestnictwa w wybranych konkurencjach sportowych bądź innymi formami wyróżniania.

«Przygoda i wyzwanie» to sekcja, której jednym z zadań jest przygotowanie wyprawy lub wycieczki. W realizacji zadań tej sekcji kładzie się nacisk zarówno na umiejętność współpracy w grupie jak i samodzielność jednostki. Uczestnicy wspólnie opracowują plany wyjazdów lub pieszych wędrówek, ustalają terminy i miejsca zaplanowanych imprez. Przygotowują listy uczestników wycieczek oraz rzeczy potrzebnych do zabrania z sobą. Pod czujnym okiem opiekunów i instruktorów sami pakują plecaki według wcześniej przygotowanego spisu. Chcąc zaliczyć zadania tej sekcji Uczestnicy mogą podejmować się pomocy w organizacji «zielonej szkoły» lub turnusów rehabilitacyjnych. Warunkiem uczestnictwa w wycieczce, wędrówce lub wyprawie jest osiągnięcie dobrych wyników w zakresie samodzielności, samoobsługi, bezpieczeństwa i odpowiedniego zachowanie się podczas zajęć w terenie. W okresie przygotowawczym do każdej wycieczki lub wędrówki uczestnicy odbywają cykl szkoleń z zakresu udzielania pierwszej pomocy, spotykają się z pielęgniarką lub lekarzem oraz uczestniczą w ćwiczeniach praktycznych (np. wsiadanie i wysiadanie z tramwaju lub autobusu bądź innych środków komunikacji miejskiej). Takie lub podobne przygotowanie jest niezbędne w każdej z pozostałych sekcji programu «The Gateway Award», co wydaje się być w pełni zrozumiałe i uzasadnione.

Idealnym uzupełnieniem treści realizowanych w ramach rozwijania aktywności twórczych jest aktywność podejmowana w ramach sekcji «zdrowy styl życia». Wśród zadań znaczące miejsce zajmują tu takie, jak: sztuka kulinarna, bezpieczeństwo w domu i na ulicy, bezpieczeństwo w pracowni artystycznej (np. w pracowni rzeźby, drewna lub metalu), a także pierwsza pomoc, zdrowie i dbałość o higienę osobistą, zdrowa żywność, środowisko, samodzielność w życiu, gustowne urządzenie sobie pokoju lub sypialni, umiejętność zadbania o wystrój wnętrza pracowni itp.

Próba podsumowania i wnioski

Wszechstronna aktywność Uczestników biorących udział w programie «The Gateway Award» z możliwością przeżywania i doznawania przyjemności, angażuje emocjonalnie, skłania ich do działania, uspołecznia zarówno osoby niepełnosprawne, jak również osoby im towarzyszące (np. ich rodziców, czy rodzeństwo) i angażuje twórczo. Omawiany Program ma niewątpliwie charakter aktywizujący, inspirujący do działań o charakterze twórczym, wyzwalający nowe pomysły, integrujący społecznie (np. osoby pełno-, i niepełnosprawne, osoby starsze i młodzież), stąd uważam, że warto się nim zainteresować.

Poszukując nowych, aktywizujących form i metod pracy z osobami z głębszymi deficytami rozwoju, uważam, iż program «The Gateway Award» jest w stanie spełnić oczekiwania zarówno samych jego realizatorów i Uczestników, jak również ich rodziców, a także opiekunów, instruktorów zajęciowych i terapeutów oraz rehabilitantów. Uczestnicy biorący udział w Programie mogą się wiele nauczyć, a przy tym zyskać większe poczucie własnej odpowiedzialności, wykazać się różnymi umiejętnościami w zakresie samoobsługi i uspołecznienia. Poczynione obserwacje potwierdzają, iż osoby uczestniczące w Programie bywają bardziej aktywne i otwarte na

kontakty z innymi ludźmi. Ponadto ogromną zaletą programu «The Gateway Award» jest może nie tyle wdrażanie osób niepełnosprawnych do pokonywania barier psychologicznych i społecznych, na które często napotykają w życiu, co pozyskiwanie wielu nowych sympatyków i przyjaciół z zewnątrz. Za znamienne, trzeba też uznać fakt, że program «The Gateway Award» oprócz rozlicznych sposobów aktywizowania uczestników, służy do eliminowania błędnych, często krzywdzących opinii i postaw wobec osób niepełnosprawnych, obalania mitów na temat ich pasywnego, mało efektywnego życia, które w omawianym Programie pełniły funkcje zasadniczego Podmiotu. W realizacji omawianego programu «The Gateway Award» mogą brać udział wszyscy, zarówno osoby z diagnozą niepełnosprawności, jak również ich rodzice, nauczyciele, wychowawcy, terapeuci i rehabilitanci czy wolontariusze, a nawet osoby z zewnątrz, które chcą być z nimi i towarzyszyć im w drodze do sukcesu, który jest celem każdego z Uczestników Programu. Ogromną zaletą zaprezentowanego tu Programu «The Gateway Award» jest jego naturalność i prostota, ogólna dostępność i łatwość w zakresie rozumienia celów i stawianych zadań, a ponadto jego uniwersalność i otwartość na drugiego człowieka oraz wszelkie formy aktywności o charakterze twórczym.

Bibliografia

1. Berny B. (2005), *Spotkania z tęczą, Wystawa prac dzieci z warsztatów plastycznych, Staromiejskie Centrum Kultury, Kraków*.
2. Minczakiewicz E.M. (2007), «The Gateway Award» w indywidualnym i społecznym rozwoju niepełnosprawnych, [w:] *Miejsce Innego we współczesnych naukach o wychowaniu*, red. B.Jachimczak, B.Olszewska, D.Podgórska-Jachnik, Wydawnictwo SATORI, Łódź.
3. Minczakiewicz E.M. (2009), *The Gateway Award w edukacji*, «Bardziej Kochani», nr 1(49), s. 20–27.
4. Nałęcz-Kłós E. (2002), *Współistnienie kultur i religii różnych narodów*, «Hejnał Oświatowy», nr 2 (52), s. 34.
5. Nałęcz-Kłós E. (2004), *Pozwólmy naszym dzieciom odnaleźć się w świecie*, «Twoja Zdrowa Medycyna», nr 8, s. 10–11.
6. Nałęcz-Kłós E. (2007), *Program «The Gateway Award» jedną z metod aktywizujących uczniów o zaburzonym procesie rozwoju*, «Rybnickie Zeszyty Nauczycielskie», nr 12, s. 51–55.
7. Nałęcz-Kłós E. (2008), *Sprawozdanie z dnia 17.11. 2008*, [w:] *nie publikowane Sprawozdania i raporty koordynatora programu «The Gateway Award» w Polsce. Archiwum Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego nr 3 w Krakowie*.
8. Rogalski W. (1997), *Sztuka w przestrzeni kulturowej rodziny*, [w:] *Sztuka i pedagogika*. J.Samek (red.), *Materiały z sesji naukowych w latach 1994-1995*, Instytut Pedagogiki UJ, Kraków, s. 63-68.
9. «The Gateway Award» – *Podręcznik autorskiego programu. Opracowanie R.Nixon*, [wydruk komputerowy do użytku szkoleniowego], Birmingham 2004.
10. Twardowski A. (2001), *Pedagogika osób ze sprzężonymi upośledzeniami*, [w:] *Pedagogika specjalna*, W. Dykcik (red.), Wydawnictwo UAM, Poznań.